

Θεσμός και χάρισμα στην Κοπτική Ἐκκλησία κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πατριαρχικῆς θητείας τοῦ Πατριάρχου Shenouda Γ' (1971-2012 μ.Χ.)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ*

Ὁ Πατριάρχης Shenouda Γ' (1923-2012)¹ ἐνθρονίστηκε Πάπας Ἀλεξανδρείας καὶ Πατριάρχης τῆς Κοπτικῆς² Ἐκκλησίας στὴν ἔδρα τοῦ Ἀποστόλου Μάρκου στίς 14 Νοεμβρίου τοῦ 1971 καὶ ὀλοκληρώθηκε ἡ πατριαρχική του θητεία μὲ τὸν θάνατό του τὸν Μάρτιο τοῦ 2012. Ἡ χρονικὴ περίοδος, στὴν ὁποία βρισκόταν στὸν πατριαρχικὸ θρόνο ὁ Shenouda Γ', ὑπῆρξε μία περίοδος, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, μὲ ἀρκετὲς περιπέτειες, ἰδίως ἐνδότερα, δηλαδὴ μέσα στυοὺς κόλπους τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερα τῆς ἐν λόγω κοινωνίας.

* Ὁ Δημήτριος Ἀθανασίου εἶναι Ὑπόψ. Διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ἀσχολεῖται μὲ τοὺς Κόπτες καὶ ἔχει ἐκπονήσει μεταπτυχιακὴ διπλωματικὴ ἐργασία μὲ θέμα: «Οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστὲς τοῦ 20^{οῦ} αἰ. καὶ ἡ Θεολογία τους» στὸ Μεταπτυχιακὸ Πρόγραμμα Σπουδῶν «Σπουδὲς στὴν Ὁρθόδοξη Θεολογία» τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἀνοικτοῦ Πανεπιστημίου.

1. Ὁ Πατριάρχης Shenouda Γ' (κατὰ κόσμον Nazeer Gayed Roufail) γεννήθηκε τὸ 1923 στὴν περιοχή Asyout τῆς Ἄνω Αἰγύπτου. Σπούδασε Ἱστορία καὶ Θεολογία στὸ Κάιρο. Κατόπιν, λίγο ἀργότερα, τὸ 1954 ἐκάφη μοναχὸς στὴν ἱερὰ Μονὴ τῆς Παναγίας, στὴν ἐρημο τῆς Νιτρίας. Στὴ συνέχεια ἔζησε ὡς ἐρημίτης σὲ διάφορες σπηλιὲς τῆς ἐν λόγω ἐρήμου. Ἀκολούθως, ὑπῆρξε ὡς Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ΣΤ' (1959-1971 μ.Χ.). Ἐν συνεχείᾳ τὸ 1962 χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος τῶν θεολογικῶν σπουδῶν καὶ, ὅπως ἀναφέραμε, τὸ 1971 ἀνακηρύχθηκε Πατριάρχης τῶν Κοπτῶν. Ὑπῆρξε δεινὸς ὁμιλητῆς, πολυμαθέστατος μὲ σημαντικὴ δραστηριότητα στὸν χῶρο τῆς ποιμαντικῆς καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διακονίας. Πέθανε στίς 17 Μαρτίου τοῦ 2012. Βλ. τὸν διαδικτυακὸ τόπο: http://st-takla.org/Pope-1_.html, (21-7-2017).

2. Ὁ ὄρος Κόπτης εἶναι παραφθορὰ τῆς ἐλληνικῆς λέξης «Αἰγύπτιος» καὶ ἔχει ἐθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ σημασία: προσδιορίζει τὸν Αἰγύπτιο χριστιανό, αὐτὸν ποὺ ἀνήκει στὴν αἰγυπτιακὴ χριστιανικὴ Ἐκκλησία. Συνεπῶς, οἱ ἀντίστοιχοι ὄροι κοπτικὴ, κοπτικός κ.λπ. ἔχουν τὴν ἴδια ἔννοια καὶ ἀναφέρονται σὲ κάθε περίπτωση ξεχωριστά. Βλ. Ἰ. Φουρτούνα, *Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Κοπτικῆς Γλώσσας*, Ἀθήνα 2012, σσ. 23-30. Γιά περισσότερες πληροφορίες γιὰ τοὺς Κόπτες καὶ τὴν Κοπτικὴ Ἐκκλησία στὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα, βλ. Ἀ. Ἀρβανίτη, *Ἡ κοπτικὴ Ἐκκλησία*, Ἀθήνα 1965. Γιά μία γενικότερη μελέτη γιὰ τὴν ἱστορία τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας στὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα βλ. T. H. Partrick, *Traditional Egyptian Christianity: A History of the Coptic Orthodox Church*, Paperback 1996.

Ἐντούτοις, στήν Κοπτική Ἐκκλησία τὸ ζήτημα τοῦ θεσμοῦ καὶ τοῦ χαρίσματος, κατὰ τὴν περίοδο τὴν ὁποία ἐξετάζουμε, λειτούργησε ὡς διαπάλη καὶ ὡς δίπολο, ὅπως θὰ δοῦμε στὴ συνέχεια, ἐνῶ ταυτόχρονα τὸ ἴδιο θέμα συνδέεται ἄρρηκτα μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ θεολογικὴ διαμάχη ἀνάμεσα στὴν θεσμικὴ Ἐκκλησία καὶ στὸ κίνημα τῶν μεταρρυθμιστῶν ἢ ἀλλιῶς τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τῆς διοικούσας Ἐκκλησίας. Πράγματι, μὲ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Shenouda Γ' σὲ Πατριάρχη τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας διαμορφώθηκαν σιγά-σιγά μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας τῶν Κοπτῶν δύο ρεύματα, δύο σχολές σκέψεις, μὲ διαφορετικὲς κατευθύνσεις καὶ προεκτάσεις. Ἀπὸ τὴ μία τὸ ρεῦμα τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας, μὲ βασικὸ ἐκπρόσωπο τὸν Πατριάρχη Shenouda Γ', ἀλλὰ καὶ τὸν Μητροπολίτη Bishoy (1942-)³ τῶν περιοχῶν Domyat καὶ el-Barage, τὸ ὁποῖο ὑπῆρξε καὶ τὸ πολυπληθέστερο ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πού εἶχε περισσότερη ἀπήχηση, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ κίνημα τῶν Κοπτῶν μεταρρυθμιστῶν⁴, μὲ προεξάρχοντα τὸν ἡγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Μακαρίου, Ματ-

3. Ὁ Μητροπολίτης Bishoy (κατὰ κόσμον Makram Iskandar Nikola) γεννήθηκε τὸ 1942 στὴν πόλη Mansura τῆς Αἰγύπτου. Κατάγεται ἀπὸ μία πλούσια οἰκογένεια, ἐγνωσμένου κοινωνικοῦ κύρους. Κατόπιν τὸ 1963 ἀποφοίτησε ἀπὸ τὴ Σχολὴ Μηχανικῶν καὶ ἀκολούθως, λίγα χρόνια ἀργότερα, τὸ 1968 ἀπέκτησε Μεταπτυχιακὸ Δίπλωμα ἀπὸ τὴν ἴδια Σχολή. Τὸ 1969 ἀκολούθησε τὸν μοναχικὸ βίο ἐνῶ στὴ συνέχεια ἕναν χρόνο ἀργότερα, τὸ 1970, χειροτονήθηκε ἱερέας. Τὸ 1972 ἀνακηρύχθηκε ἐπίσκοπος ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Shenouda Γ'. Ἀρκετὰ χρόνια ἀργότερα, τὸ 1985 ὁ Πατριάρχης Shenouda Γ' τὸν ἔχρισε Γενικὸ Γραμματέα τῆς Ἱεράς Συνόδου, θέση τὴν ὁποία διατήρησε μέχρι τὸ 2012, ὁπότεν καὶ ἐκοιμήθη ὁ ἐν λόγῳ Κόπτης Πατριάρχης. Βλ. στὸν διαδικτυακὸ τόπο: <http://st-takla.org/Saints/bishops/baa/bishoy-demyat.html>, (21-7-2017).

4. Τὸ κίνημα τῶν Κοπτῶν μεταρρυθμιστῶν τοῦ 20^{ου} αἰ. ὑπῆρξε ἕνα μὴ ὀργανωμένο κίνημα, τὸ ὁποῖο ξεπήδησε ἀπὸ τοὺς κόλπους τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας. Εἰσηγητὴς αὐτοῦ τοῦ κινήματος ὑπῆρξε, ὅπως ἀναφέρουμε στὴ συνέχεια, ὁ ἡγούμενος τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Μακαρίου Ματθαῖος ὁ Πτωχός. Στὸ κίνημα αὐτὸ συμμετείχαν καὶ ἔπαιξαν κομβικὸ ρόλο καὶ ἄλλες προσωπικότητες τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Noshy Abd El-Shahid (1931), ἰδρυτὴς τοῦ Κέντρου Πατερικῶν Μελετῶν τοῦ Καΐρου, ὁ George Habib, γιὰ τὸν ὁποῖο ἀναφερόμαστε ἀμέσως παραπάνω κ.ἄ. Ὁραμα τοῦ κινήματος αὐτοῦ ἦταν καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι μία γενναία μεταρρύθμιση στὸν κοπτικὸ θεολογικὸ καὶ ἐκκλησιαστικὸ χῶρο, ὥστε: α) νὰ ἐπανεέλθει ἡ πατερικὴ θεολογία καὶ ἡ λειτουργικὴ παράδοση, β) νὰ ἀπαλλαγεῖ ἡ κοπτικὴ θεολογία ἀπὸ ἀρνητικὲς ἐπιρροὲς πού εἶχε ὑποστει στὴν ἱστορικὴ τῆς διαδρομή, γ) καὶ τέλος νὰ δοθεῖ στὴν Κοπτικὴ Ἐκκλησία μία νέα δυναμικὴ, αὐτὴ τῆς ἀνανέωσης καὶ τῆς δυνατότητας διαλόγου μὲ τὸν σύγχρονο κόσμο, βλ. Δ. Ἀθανασίου, «Οἱ μεταρρυθμιστὲς τῆς κοπτικῆς θεολογίας τοῦ 20^{ου} αἰῶνα», *Σύναξη*, Τεύχος 136, (2015), σ. 61. Γιὰ τὸ θέμα αὐτό, τῶν Κοπτῶν μεταρρυθμιστῶν τοῦ 20^{ου} αἰῶνα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω μελέτη μας στὴν ὁποία παραπέμπουμε παραπάνω (βλ. Δ. Ἀθανασίου, «Οἱ μεταρρυθμιστὲς τῆς κοπτικῆς θεολογίας τοῦ 20^{ου} αἰῶνα», ὅ.π., σσ. 58-63), βλ. ἀντίστοιχα καὶ τὴ Διπλωματικὴ μας ἐργασία, Δ. Ἀθανασίου, *Οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστὲς τοῦ 20^{ου} αἰῶνα καὶ ἡ θεολογία τους*, Ἑλληνικὸ Ἀνοικτὸ Πανεπιστήμιο, Πάτρα, 2015.

θαίο τὸν Πτωχό (1919-2006)⁵, καὶ τὸν σημαντικὸ συνεχιστὴ τοῦ ἔργου του, George Habib Bebawi (1938-)⁶. Ἐξάλλου, ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ἐπίσης ὅπως θὰ παρατηρηθεῖ καὶ στὴ συνέχεια ὅτι τὸ κίνημα αὐτό, τῶν Κοπτῶν μεταρρυθμιστῶν, εἶχε ἀντιστασιακὴ καὶ ἐπαναστατικὴ δράση καὶ τάση κατὰ τῆς θεσμικῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικότερα κατὰ τοῦ Πατριάρχου Shenouda Γ' καὶ τοῦ ἐπιτελείου του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὸ κίνημα αὐτὸ διώχθηκε, ἐνῶ ταυτόχρονα δέχθηκε ἐπίθεση καὶ σὲ θεωρητικὸ ἐπίπεδο ἀπὸ τὴν θεσμικὴ Ἐκκλησία, μὲ βασικὸ ἐκπρόσωπο τὸν Πατριάρχου Shenouda Γ' ⁷.

Ἐπ' αὐτὸ τὸ πρῶμα θὰ ἐξεταστεῖ τὸ ζήτημα τοῦ χαρίσματος καὶ τοῦ θεσμοῦ στὸν χῶρο τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας στὴν παρούσα ἐργασία κατὰ τὴ χρονικὴ περιόδου πὸ ἐξετάζουμε (1971-2012 μ.Χ.).

5. Ὁ Ματθαῖος ὁ Πτωχός (Matta El-Meskeen) γεννήθηκε τὸ 1919 στὴν πόλη Banha, ἡ ὁποία βρίσκεται λίγο ἔξω ἀπὸ τὸ Κάιρο. Σπούδασε στὴν Φαρμακευτικὴ Σχολὴ τοῦ Καΐρου καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ 1948 ἔγινε μοναχὸς στὴ Μονὴ τοῦ Ἀβᾶ Σαμουήλ, στὴν Ἄνω Αἴγυπτο. Ἀκολούθως, ἀσκήτησε σὲ διάφορα μοναστικά κέντρα τῆς Αἰγύπτου, καταλήγοντας τελικὰ στὴ Μονὴ τοῦ ἁγίου Μακαρίου, τῆς ὁποίας στὴ συνέχεια διετέλεσε καὶ ἡγούμενος. Τέλος κοιμήθηκε στὸ Κάιρο, τὸν Ἰούνιο τοῦ 2006. Ὑπῆρξε μᾶλλον ὁ πολυγραφώτατος Κόπτης συγγραφέας, ἀπὸ τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὕστερα (Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος, 451 μ.Χ.), βλ. Δ. Ἀθανασίου, «Ματθαῖος ὁ Πτωχός, ἕνας σύγχρονος Κόπτης θεολόγος», στὸν διαδικτυακὸ τόπο: <https://www.pemptousia.gr/2016/03/mattheos-o-ptochos-enas-sigchronos-koptis-theologos/>, (21-7-2017). Γιὰ περισσότερες πληροφορίες σχετικὰ μὲ τὴν προσωπικότητά του, βλ. τὴν παραπάνω μελέτη μας, στὴν ὁποία παραπέμπουμε.

6. Ὁ George Habib ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ πιστὸς ἀκόλουθος τοῦ Ματθαίου τοῦ Πτωχοῦ καὶ συνεχιστὴς τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ θεολογικοῦ κινήματος τῶν Κοπτῶν. Σπούδασε στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τοῦ Καΐρου καὶ κατόπιν μετέβη στὴν Ἀγγλία προκειμένου νὰ ὀλοκληρώσει τὶς σπουδές του στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Cambridge ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔλαβε τὸ διδακτορικὸ του. Δίδαξε γιὰ πολλὰ χρόνια σὲ διάφορα Πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς Αἰγύπτου. Βλ. Δ. Ἀθανασίου, «Οἱ μεταρρυθμιστές τῆς κοπτικῆς θεολογίας τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα», ὅ.π., σ. 61.

7. G. Habib, *El-rad 'ala kitāb bid 'a hadithā*, (1), τοῦ ἴδιου, 2010, σσ. 5 καὶ 9-10. Βλ. καὶ G. Habib, *El-rad 'ala kitāb bid 'a hadithā*, (2), τοῦ ἴδιου, 2011, σ. 15. Σχετικὰ μὲ τοὺς διωγμοὺς τῶν Κοπτῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε ἀρχικὰ ὅτι τὰ ἔργα τοῦ ἐκφραστῆ αὐτοῦ τοῦ κινήματος, τοῦ Ματθαίου τοῦ Πτωχοῦ, ἀποκλείστηκαν ἀπὸ τοὺς θρησκευτικὸς ἐκδοτικὸς οἴκους. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ George Habib, ὁ ὁποῖος ἀφορίστηκε ἐπίσημα ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας στὶς 21 Φεβρουαρίου τοῦ 2007. Βλ. Δ. Ἀθανασίου, «Οἱ μεταρρυθμιστές τῆς κοπτικῆς θεολογίας τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνα», ὅ.π., σ. 62. Εἶναι ἐξίσου ἐνδεικτικὸ ὅτι ὁ Κόπτης Πατριάρχης Shenouda Γ' τὸ 2007 συνέγραψε ἕνα ἀντιρρητικὸ ἔργο κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀναιρεῖ ὀρισμένες θεολογικὲς θέσεις τῶν δύο σημαντικότερων ἐκπροσώπων αὐτοῦ τοῦ κινήματος, δηλαδὴ τοῦ Ματθαίου τοῦ Πτωχοῦ καὶ τοῦ George Habib. Τὸ ἔργο αὐτὸ φέρει τίτλο: «*Νέα αἵρεση*» καὶ μέσα ἀπ' αὐτὸ ὁ Κόπτης Πατριάρχης ἀποκαλεῖ τὸ κίνημα αὐτὸ ὡς μία νέα αἵρεση, ἡ ὁποία ξεπήδησε μέσα ἀπὸ

α) Θεσμός και χάρισμα ὑπὸ τὸ πρῶσιμα τῶν ἐκπροσώπων τῆς Θεσμικῆς Ἐκκλησίας

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πατριάρχης Shenouda Γ΄ ὑπῆρξε καὶ αὐτὸς μοναχός, καὶ μάλιστα εἶχε ἀκολουθήσει αὐστηρὸ ἀσκητικὸ βίον, καὶ παρὰ τὸ γεγονός ἐπίσης ὅτι ὁ ἴδιος, ἀκόμη καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐνθρόνισή του ὡς Πατριάρχης, κατὰ καιροὺς ἐγκατέλειπε τὸν θρόνον του καὶ μεταφερόταν στὸ μοναστικὸ του κελί, ἐντούτοις ὁ ἴδιος, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς θεσμικῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ὁ στενός του συνεργάτης ἐπίσκοπος Bishop, ὑπῆρξαν μέσα στὸν χῶρον τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας θερμοὶ ὑποστηρικτές, σὲ θεωρητικὸ ἀλλὰ καὶ πρακτικὸ ἐπίπεδο, τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ καθ' ἑαυτοῦ, ἐνῶ ταυτόχρονα παραμέρισαν τὴν ἔννοια τοῦ χαρίσματος.

Εἰδικότερα ὁ Πατριάρχης Shenouda Γ΄ στὸ ἔργο του μὲ τίτλο: «*Ἡ ἱεροσύνη*» διατυπώνει ὀρισμένες θέσεις του σχετικὰ μὲ τὴν ἰδιαίτερη θέση τοῦ κλήρου γενικότερα καὶ εἰδικότερα τοῦ ἐπισκόπου ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότη-
 τας⁸. Ὑπογραμμίζει συγκεκριμένα ὅτι αὐτὸ πὸν διαφοροποιεῖ τὸν ἐπίσκοπο ἀπὸ τὸν ἱερέα εἶναι ὅτι ὁ πρῶτος εἶναι αὐτὸς πὸν ρυθμίζει καὶ κατευθύνει τὴ ζωὴ τοῦ τελευταίου, ἐνῶ ὁ τελευταῖος, δηλαδὴ ὁ ἱερέας, ὑπάγεται στὸν ἐπίσκοπο⁹. Ἐπιπλέον, γιὰ τὸν Κόπτη Πατριάρχῃ ὁ ἐπίσκοπος εἶναι αὐτὸς πὸν ἐλέγχει καὶ κρίνει τοὺς ἱερεῖς¹⁰. Βέβαια, ὁ ἴδιος ταυτόχρονα ὑποστηρίζει ὅτι αὐτὴ ἡ κρίση καὶ ὁ ἔλεγχος ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ ἐπισκόπου ὀφείλει νὰ εἶναι δίκαιη ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἐπίσκοπο καὶ μάλιστα ἂν χρειαστεῖ νὰ περάσει ἀπὸ μάρτυρες, παραθέτοντας τὰ ἀκόλουθα λόγια τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τὰ ὁποῖα ἀπήλυθε στὸν μαθητὴ του τὸν Τιμόθεο: «*κατὰ προεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτός εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων*» (Α΄ Τιμ. 5, 19)¹¹.

τοὺς κόλπους τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ τὸ ἐν λόγῳ ἔργο βλ. El-Baba Shenouda III, *Bid 'a hadithā*, Maṭba'at el-Anba Rwes al-ofsat al-'Abaseyyah, al-Qāhirah, 2007.

8. Ὡστόσο, πρέπει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἔργο περὶ Ἱερωσύνης τοῦ Πατριάρχῃ Shenouda Γ΄ στὸ ὁποῖο ἀναφερόμαστε, ὁ Κόπτης Πατριάρχῃς τὸ ἔγραψε προκειμένου νὰ ἀναρρέσει τὶς προτεσταντικὲς ἀπόψεις περὶ ἱερωσύνης, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑποστηρίζει τὶς ἀντίστοιχες θέσεις τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας. Παρόλα αὐτὰ ὁμοῦς, μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο του διατυπώνει ὀρισμένες θέσεις του γύρω ἀπὸ τὸν ρόλο καὶ τὴ θέση τοῦ ἐπισκόπου, σὶς ὁποῖες ἀναφερόμαστε.

9. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), 1989, σ. 72.

10. Αὐτόθι.

11. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σσ. 72-73.

Λίγο παρακάτω όμως ο Shenouda θα υποστηρίξει ότι ο λαός του Θεού, ενώ είναι ίσος ενώπιον του Θεού αφού είναι αδέρφια μεταξύ τους ως προς τα χαρίσματα, έντουτοις διαφέρει ως προς τις αρμοδιότητες και τους ρόλους¹². Επιπλέον ο ίδιος ισχυρίζεται ότι, παρότι όλοι οι πιστοί μέσα στην Έκκλησία είναι αδέρφια, αυτό δεν ακυρώνει ούτε καταργεί την ιεραρχία μεταξύ τους¹³. Γι' αυτό κατά τον ίδιο η άπουσία ιεραρχίας και εξουσίας δημιουργεί προβλήματα στο ίδιο το σώμα της κοινότητας, προσφεύγοντας σε διάφορα χωρία από την Παλαιά Διαθήκη, προκειμένου να το τεκμηριώσει: «*ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἦν βασιλεὺς ἐν Ἰσραήλ· ἀνὴρ τὸ εὐθέες ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐποίει*» (Κριτ. 17, 6)¹⁴. Υπογραμμίζει μάλιστα ο Shenouda επίσης ότι ἂν καταργήσουμε την ιεραρχία και την εξουσία στην Έκκλησία, αυτόματα μεταβάλλεται σε μία κοινότητα δίχως τάξη και ἡγεσία, γι' αυτό για τον ίδιο στη Βίβλο ἀναφέρονται τὰ σχετικά: «*πάντα εὐσημόνως και κατὰ τάξιν γινέσθω*» (Α΄ Κορ. 14, 40)¹⁵. Ἐπομένως, για τον ίδιο η Έκκλησία ως σώμα Χριστοῦ διαθέτει σύστημα και ιεραρχία¹⁶. Ταυτόχρονα σημειώνει ότι ὅπως μία οἰκογένεια ἀποτελεῖται ἀπὸ ἄνδρα, γυναῖκα και παιδιά και ὁ ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλή τῆς γυναίκας κατ' ἀνάλογο τρόπο συμβαίνει με την ιεραρχία μέσα στο σώμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος¹⁷. Ἔτσι λοιπόν, ὅπως λόγω του ὅτι, ἐνῶ τὰ οἰκογενειακά μέλη εἶναι ἴσα μεταξύ τους, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ὑπαρξη ιεραρχίας μέσα στην οἰκογένεια ὅπου ὁ ἄνδρας εἶναι ἡ κεφαλή, κατὰ παρόμοιο τρόπο συμβαίνει και στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο, ὅπου, ἐνῶ εἶναι ὅλοι ἴσοι, αὐτὸ δὲν ἀναιρεῖ τὴν ὑπαρξη ιεραρχίας και ἡγεσίας στο ἐκκλησιαστικὸ σώμα¹⁸.

Στὴν ἴδια συνάφεια ὁ Κόπτης Πατριάρχης υποστηρίζει ότι στην Έκκλησία τὴν ιεραρχία τὴν τοποθέτησε ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὅπως ἀκριβῶς ἔπραξε στὸν οὐρανὸ με τὰ ἀγγελικὰ τάγματα¹⁹. Τὸ σημεῖο αὐτὸ ἐπιχειρεῖ ὁ Shenouda νὰ τὸ

12. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σσ. 82-84.

13. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σ. 84.

14. Αὐτόθι.

15. Αὐτόθι.

16. Αὐτόθι.

17. Αὐτόθι.

18. Αὐτόθι.

19. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σ. 85. Τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων, σύμφωνα με τὴ διδασκαλία τῆς Έκκλησίας, εἶναι ἐννέα και ταξινομοῦνται σε τρεῖς τριάδες ιεραρχιῶν ἢ ταξιαρχιῶν, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο: Σεραφεῖμ, Χερουβίμ, Θρόνοι – Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίες – Ἀρχές, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι· βλ. Α. Θεοδώρου, *Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν. Ματιές στο Ὅρο-*

τεκμηριώσει και βιβλικά, καταφεύγοντας σε αντίστοιχα χωρία από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη, προκειμένου δηλαδή να αποδείξει την αγγελική ιεραρχία²⁰. Ἀντίστοιχα πράττει και με την ἐκκλησιαστική ιεραρχία, κατά τη βιβλική ἀναφορά²¹. Ἔτσι ἀναφέρει χωρὶς να παραθέτει συγκεκριμένα βιβλικά χωρία ὅτι στή Βίβλο ὁ τίτλος και ἡ ὀνομασία «ἀρχιερέας» ἀπαντᾷ πολλές φορές²². Ἐξάλλου για τὸν ἴδιο και ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἀποκαλεῖται: «ἡ κεφαλὴ πάσης ἀρχῆς και ἐξουσίας» (Κολ. 2, 10)²³.

Πέραν ὅμως ἀπὸ τις παραπάνω σχετικές διατυπώσεις τοῦ Πατριάρχου Shenouda ἀναφορικά με τὸν ρόλο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιεραρχίας γενικότερα και τοῦ ἐπισκόπου ειδικότερα, ὁ ἴδιος ὁ Κόπτης Πατριάρχης κατά τη διάρκεια τῆς πατριαρχικῆς του θητείας ἔδειξε πρακτικά να ἐφαρμόζει στὸ μέγιστο τὴν ἀπόλυτη ἡγεμονική θέση του ὡς Πατριάρχης. Χαρακτηριστικὴ περίπτωση ἀποτελεῖ ἡ καταδίκη και ἡ ἀπόκλιση τῶν μεταρρυθμιστῶν ἐντὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας και κοινωνίας, χωρὶς τὴ δυνατότητα ἀντιλόγου και ὑπεράσπισης τῶν θέσεων τους²⁴. Ἐξάλλου ἂς μὴν ξεχνοῦμε ὅτι ὁ ἐν λόγω Πατριάρχης, ἐνῶ ἀρχικά για κάποιους λόγους ἤρθε σε σύγκρουση με τὸν Πρόεδρο τῆς Αἰγύπτου Muhammad Anwar el-Sādāt (1970-1981)²⁵, ἐντούτοις στή συνέχεια,

θόδοξο δόγμα με βάση τὸ ἱερό Σύμβολο τῆς Πίστεως, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2007, σ. 41.

20. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σ. 85. Ἀπὸ τὰ χωρία ποὺ παραθέτει, χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ τὸ ἀκόλουθο: «Μιχαὴλ ὁ ἀρχὼν ὁ μέγας» (Δαν. 12, 1).

21. El-baba Shenouda III, *Al-Kahanot*, (1), ὁ.π., σ. 85.

22. Αὐτόθι.

23. Αὐτόθι.

24. G. Habib, *El-rad 'ala kitāb bid 'a hadithā*, (1), Τοῦ ἴδιου, 2010, σσ. 5 και 9-10. Βλ. και G. Habib, *El-rad 'ala kitāb bid 'a hadithā*, (2), Τοῦ ἴδιου, 2011, σ. 15. Για τὸ θέμα αὐτὸ ἀναφέρουμε παραπάνω.

25. Ὁ Muhammad Anwar el-Sādāt (1918-1981) ὑπῆρξε ὁ τρίτος κατά σειρά Πρόεδρος τῆς Αἰγυπτιακῆς Δημοκρατίας. Γενήθηκε τὸ 1918 στήν περιοχή Mit Abu el-Kom, Monufia τῆς Αἰγύπτου. Ὑπῆρξε ἀνώτερος ὑπάλληλος τῶν ἐλεύθερων ἀξιοματικῶν στήν αἰγυπτιακή ἐπανάσταση τοῦ 1952, ἡ ὁποία ἀνέτρεψε τὸν βασιλιά Fārūq A' (1920-1965) και συνάμα ὑπῆρξε και στενὸς συνεργάτης τοῦ προγενέστερου προέδρου Gamal Abd el-Nasser (1918 -1970). Κατά τη διάρκεια τῆς διακυβέρνησής του πραγματοποιήσε ἀρκετές ἀλλαγές σε πολλοὺς τομεῖς τοῦ δημοσίου βίου. Συμμετεῖχε στὸν πόλεμο τοῦ Yom Kippur τοῦ 1973 κατά τοῦ Ἰσραὴλ και μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάκτηση τῆς χερσονήσου τοῦ Σινᾶ τελικὰ συνήψε συνθήκη εἰρήνης με τὸ Ἰσραὴλ. Τελικὰ τὸ 1981, με ἀφορμὴ τὴν παραπάνω συμφωνία εἰρήνης με τὸ Ἰσραὴλ, δολοφονήθηκε ἀπὸ τὴ φρουρά του, με ἐντολή τῆς ἰσλαμιστικῆς ἐξτρεμιστικῆς ὀργάνωσης *jihad* τῆς Αἰγύπτου. Βλ. Γ. Μακρῆ, *Ἰσλάμ: Πεποιθήσεις, πρακτικὲς και τάσεις*, ἐκδ Πατάκη, Ἀθήνα 2012, σ. 443. Δημιουργή-

μέ την ανάληψη της προεδρίας από τον Muḥammad Ḥusnī Sayyid Mubārak (1981-2011)²⁶, ιδίως μετά από το 1985, οι σχέσεις της αϊγυπτιακής κυβέρνησης και του Κόπτη Πατριάρχη ήταν άριστες και βρίσκονταν σε άριστη συνεργασία. Κατά συνέπεια, θεσμική Έκκλησία και Πολιτεία για άρκετά χρόνια στην Αίγυπτο, κατά τη διάρκεια της πατριαρχικής θητείας του Shenouda Γ΄ λειτούργησαν άρμονικά, και κατά κάποιο τρόπο αλληλοβοηθητικά.

Ώστόσο, υπάρχει και κάτι ακόμη που ενίσχυσε την έννοια του θεσμού ειδικότερα στον Κόπτη Πατριάρχη και γενικότερα στους εκπροσώπους της διοικούσας Κοπτικής Έκκλησίας, ενώ ταυτόχρονα παραμέρισε την έννοια του χαρίσματος. Αυτό που κατά τη δική μας εκτίμηση έπαιξε σημαντικό ρόλο σε αυτό που αναφέραμε παραπάνω είναι ότι σε αντίθεση με τη θεολογία των Κοπτών μεταρρυθμιστών, όπως θα δοῦμε στη συνέχεια, οι όποιοι προέβαλλαν με σθένος τη δυνατότητα της ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό, αντίθετα οι εκπρόσωποι της θεσμικής Έκκλησίας με προεξάρχοντα τον Πατριάρχη Shenouda Γ΄ άντέκρουσαν κάθε προσπάθειά τους, αντιπαραβάλλοντας αντίστοιχα έπιχειρήματα έναντιον αυτής της διδασκαλίας²⁷. Πιο συγκεκριμένα, ενώ οι Κόπτες μεταρρυθμιστές έκαναν λόγο για μία ευρύτερη διάσταση της ένωσης του ανθρώπου με τον Θεό, σε όλες τις θεολογικές τους προσεγγίσεις: έκαναν λόγο, α) για απόκτηση του ίδιου του προσώπου του Άγίου Πνεύματος²⁸· β) για την ένωση του ανθρώπου με τον Χριστό²⁹· γ) για την πρόσληψη της ίδιας της θεότητας

γήθηκε μία ένταση ανάμεσα στον Αϊγύπτιο Πρόεδρο Anwar el-Sādāt και στον Πατριάρχη Shenouda Γ΄ με αποτέλεσμα ο τελευταίος κατόπιν έντολης του πρώτου να σταλεί στην έξορία, σε απομακρυσμένο μοναστήρι τον Σεπτέμβριο του 1981. Βλ. G. Habib, «El-rad ‘ala kitāb bid ‘a hadithā,» (1), 2010, σ. 8.

26. Ο MuḥammadḤusnī Sayyid Mubārak (1928-) γεννήθηκε στην περιοχή Kafr el-Meselha το 1928. Υπήρξε στρατιωτικός και αξιωματικός της πολεμικής αεροπορίας και μετά από τη δολοφονία του Προέδρου Anwar el-Sādāt ανέλαβε την διακυβέρνηση της Αϊγύπτου για περίπου 30 χρόνια. Παραιτήθηκε μετά από τη λαϊκή εξέγερση κατά του καθεστώτος, τον Ίανουάριο του 2011.

27. Για το θέμα αυτό αναλυτικότερα βλ. Δ. Άθανασίου, *Οί Κόπτες μεταρρυθμιστές του 20^{ου} αιώνα και ή θεολογία τους*, δ.π.

28. Συγκεκριμένα οι Κόπτες μεταρρυθμιστές έκαναν λόγο για προσωπική έγκατοίκηση του Άγίου Πνεύματος στον άνθρωπο. Βλ. Matta el-Mēskeen, *El-rūh el-qodos el-rab el-moh‘y*, (1), Maṭba‘at Deir el-qedis Anba Maqar, Wadi el-Natrun, 2012, σ. 177· G. Habib, *Mawaheb al-rūh el-qodos: Dirāsa fi el-qitab al-muqadas al-abah w l-taks*, 2008, σσ. 11-12.

29. Βλ. Matta el-Meskeen, *Sharh risalet al-qedis Būlos el-rasoul ila ahl Ghalatia*, Maṭba‘at Deir el-qedis Anba Maqar, Wadi el-Natrun, 2011, σ. 244.

κατὰ τὴ συμμετοχὴ στὸ μυστήριον θείας εὐχαριστίας³⁰. δ) γιὰ τὴν κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν θεία φύση ἢ μὲ ἄλλα λόγια γιὰ τὴ θέωση³¹ καὶ ε) τὴν ταύτιση Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας³² Τουναντίον, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας ἀπέρριπταν ὅλα τὰ παραπάνω, ὑποστηρίζοντας σὲ ἄδρες γραμμῆς τὰ ἀκόλουθα: α) ὅτι οἱ πιστοὶ δὲν δύνανται νὰ ἀποκτήσουν τὸ ἴδιον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὑποστατικὰ ἀλλὰ μόνον τὰ χαρίσματα τοῦ³³. β) ὅτι δὲν δύνανται ὁ πιστὸς νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸν Χριστό³⁴. γ) ὅτι κατὰ τὴ θεία εὐχαριστία οἱ πιστοὶ λαμβάνουν μόνον τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι τὴ θεία³⁵. δ) ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν δύνανται νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸν Θεὸ καὶ ὅτι κάτι τέτοιο ἐξυψώνει τὸν ἄνθρωπο σὲ Θεό³⁶ καὶ τέλος ε) ἀρνήθηκαν τὴν ταύτιση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸ σῶμα Του, τὴν Ἐκκλησία, ὑποστηρίζοντας ὅτι εἶναι ἀδύνατον ὁ Χριστὸς νὰ ἀποτελεῖ κεφαλὴ τοῦ σώματος Του, δηλαδὴ τῶν πιστῶν³⁷. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ εἶχε καὶ ἄλλες ἐκκλησιολογικὲς προεκτάσεις, ἀφοῦ μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο διαμορφώθηκε μία διδασκαλία ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ ἐπισκόπου Bishoy ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἐπίσκοπος γενικότερα καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας εἰδικότερα ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση ἔκανε λόγο γιὰ ὑπαρξὴ δύο κεφαλῶν στὴν Ἐκκλησία: αὐτὴ τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁸.

Ἔτσι λοιπόν, μὲ τίς παραπάνω ἀντιρροητικὲς διδασκαλίες ποὺ διατύπωσαν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν Πατριάρχου Shenouda, παραμερίστηκε ἡ ἔννοια τοῦ χαρίσματος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ προβληθεῖ ἀντίστοιχα ἡ ἔννοια τοῦ θεσμοῦ. Ἐξάλλου οἱ ἴδιοι, ὅπως δεῖξαμε παραπάνω, ὑπῆρξαν ἔνθερμοι ὑποστηρικτὲς τοῦ θεσμοῦ καὶ θεωρητικὰ ἀλλὰ καὶ πρακτικὰ.

30. Βλ. G. Habib, *Limaza nastad ‘ayh al- rūh el-qodos alah al-khobz w l-khamr fi al-qudas al-ilahy*, 2011.

31. Βλ. Matta el-Meskeen, *Hayāt al-ṣalāt al-Urthūdhukṣīyya*, Maṭba‘at Deir el-qedis Anba Maqar, Wadi el-Natrun, 2014, σσ. 191-206.

32. Βλ. G. Habib, *Al-kanisa ggasad al-Masih*, 2014, σσ. 33-51.

33. Βλ. El-Baba Shenouda III, *Bid‘a hadithā*, ὁ.π., σ. 150. Βλ. καὶ Al-Anba Bishoy, «El-hwlwl el-Oqnūmyh», *Meggalet el-keraza 1-02*, (2005), σ. 14.

34. G. Habib, “Al-itahad bil masih wa ker‘at al-fiqr el-lahoty el-mou‘aser fi el-kinisa el-Qepteya fi el- khamsin sana el-akhira”, Ὁμιλία στό: <http://www.coptology.com/?p=2997#more-2997>, (13/8/2017).

35. Βλ. El-Baba Shenouda III, *Bid‘a hadithā*, ὁ.π., σσ. 95-96.

36. Βλ. El-Baba Shenouda III, *Bid‘a hadithā*, ὁ.π., σσ. 141-167.

37. G. Habib, «El rad ‘ala kitab bid‘a hadithā» (1), ὁ.π., σ. 54.

38. G. Habib, «El rad ‘ala kitab bid‘a hadithā» (1), ὁ.π., σ. 9.

β) Θεσμός και χάρισμα υπό τὸ πρῶσιμα τῶν μεταρρυθμιστῶν

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, οἱ μεταρρυθμιστὲς διαμόρφωσαν μία ἀντίθετη διδασκαλία ἀπὸ αὐτὴ τῶν ἐκπροσώπων τῆς διοικουσας Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, σχετικὰ μὲ τὸν θεσμό καὶ τὸ χάρισμα, τὴν ὁποία θὰ ἀναλύσουμε καὶ θὰ ἐξετάσουμε συνοπτικὰ ἀμέσως παρακάτω. Πέραν βέβαια ἀπὸ τὴ διδασκαλία, ἡ ὅλη στάση τους στὴν οὐσία ὑπῆρξε μία ἀντίδραση κατὰ τοῦ θεσμοῦ καὶ τοῦ ἐπισκόπου γενικότερα.

Ἔτσι ὁ Ματθαῖος ὁ Πτωχὸς διατυπώνει καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του κάποιες σκέψεις του γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα τοῦ ἱερέα καὶ τὸν ρόλο του γενικότερα. Γιὰ παράδειγμα, σχετικὰ μὲ τὸν ρόλο τοῦ ἱερέα σημειώνει ὅτι ὁ ἱερέας δὲν εἶναι κριτὴς τοῦ ποιμνίου του, ἀλλὰ διάκονος αὐτοῦ³⁹. Μάλιστα τονίζει μὲ ἔμφαση ὅτι ὁ ἱερέας, σὲ ὅποια βαθμίδα καὶ ἂν ἀνήκει, ὀφείλει νὰ ἔχει φόβο Θεοῦ: «*Παραβολὴν εἶπόν ἐν ἀνθρώπῳ· πῶς κραταιώσητε φόβον Θεοῦ; καὶ ἐν Θεῷ φωτὶ πρωΐας ἀνατεῖλαι ἥλιος*» (Β΄ Βασ. 23, 4-5)⁴⁰. Παράλληλα ὁ ἴδιος ὑπογραμμίζει ὅτι τὸ μυστήριον τῆς ἱεροσύνης συνδέει τὸν ἱερέα μὲ τὸ ποιμνιό του, δηλαδὴ μὲ τὸν λαό, μυστηριακά, ὅπως συνδέει τὸν γαμπρὸ μὲ τὴ νύφη⁴¹. Ἡ μυστηριακὴ σύνδεση αὐτὴ γιὰ τὸν Κόπτη ἱερομόναχο μεταβάλλει τὸν ἱερέα (εἴτε πρεσβύτερο ἢ ἐπίσκοπο) μαζί μὲ τὸν λαὸ σὲ ἓνα σῶμα, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ⁴². Ἐπομένως, πρόκειται γιὰ ἰσότητα μεταξὺ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν κατὰ τὴν σκέψη τοῦ Ματθαίου.

Ἐπιπλέον, στὴ σκέψη τοῦ Ματθαίου τοῦ Πτωχοῦ παρατηροῦμε νὰ τονίζεται ἡ σημαντικότητα τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου μέσα στὸν ἐκκλησιαστικὸ χῶρο. Γιὰ παράδειγμα σὲ μία ἄλλη συνάφεια ὁ Ματθαῖος σημειώνει ὅτι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ νὰ ἐνεργήσει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο στὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς ἱεροσύνης εἶναι ἡ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ⁴³. Ὁ λαός, σύμφωνα μὲ τὸν Ματθαῖο, συμμετέχει μὲ τρεῖς τρόπους: α) Μὲ τὴ θέλησή του, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται μὲ τὴ μαρτυρία ποὺ δίνει, β) μὲ τὴν κραυγὴ «Ἄξιος!» ποὺ ἀκούγεται ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο ἐκκλησιαστικόν, δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς, γ) μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν στὴν προσευχὴ ποὺ ἐπιτελεῖται γιὰ τὸν ὑποψήφιο ἱερέα⁴⁴. Στὴ συνέχεια ὁ Κό-

39. Matta el-Meskeen, *Al-Kanisa w I-Dawlah*, Maṭba'at Deir el-qedis Anba Maqar, Wadi el-Natrun, 2009, σ. 42.

40. Αὐτόθι.

41. Matta el-Meskeen, *Al-Kanisa w I-Dawlah*, ὁ.π., σ. 43.

42. Αὐτόθι.

43. Matta el-Meskeen, *El-rūh el-qodos el-rab el-moh'y*, (1), ὁ.π., σ. 485.

44. Αὐτόθι.

πτης ιερομόναχος ἐπισημαίνει ὅτι τὸ πλήρωμα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποτελεῖ τὴν προϋπόθεση τῆς ιεροσύνης⁴⁵. Μὲ ἄλλα λόγια, γιὰ νὰ γίνει κάποιος ιερέας (ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος ἢ διάκονος), ὀφείλει νὰ ἔχει δεχτῆ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο⁴⁶. Ὡστόσο, ὁ Ματθαῖος ὑπογραμμίζει ὅτι τὴν πληρότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴ μαρτυροῦν οἱ λαϊκοὶ καὶ ὄχι ὁ ἴδιος ὁ ὑποψήφιος γιὰ τὸ μυστήριο τῆς ιεροσύνης, ἔτσι ὥστε ὅποιος ἐπαινεῖ τὸν ἑαυτό του εἶναι ἀνάξιος γιὰ τὸ διακόνημα τῆς ιεροσύνης, ἂν ὁμως ἐπαινεῖται ἀπὸ τὸ συγκεντρωμένο ἐκκλησίασμα, δηλαδή ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς, τότε πράγματι εἶναι ἄξιος τοῦ ιερατικοῦ λειτουργήματος: «Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά, πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης» (Πράξ. 6: 3)⁴⁷.

Πέραν τῶν ἀπόψεων αὐτῶν τοῦ Κόπτη ιερομονάχου σχετικὰ μὲ τὸν θεσμό, παρουσιάζει ἐνδιαφέρον καὶ ἡ ἄποψή του γιὰ τὸ χάρισμα. Ἔτσι, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς ἐκπροσώπους τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας, ὁ Ματθαῖος ὑπῆρξε ἐνθερμος ὑποστηρικτῆς τοῦ χαρίσματος σὲ ὅλες του τὶς ἐκφάνσεις. Ἄρκει νὰ ἀναφέρουμε ὅσα προείπαμε ὅτι ὁ ἴδιος ὑποστήριξε στὰ συγγράμματα καὶ στὰ κηρύγματά του, ὅτι ὁ πιστὸς ἀποκτᾶ τὸ ἴδιο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὑποστατικά, προσωπικά⁴⁸. Ταυτόχρονα, ὁ ἴδιος ἔκανε λόγο γιὰ τὴν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Χριστό⁴⁹, καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴ θεία φύση: «θείας κοινωνοί φύσεως» (2 Πέτρο. 1,4)⁵⁰, τὴν κοινῶς ἀποκαλούμενη θέωση⁵¹. Ἐξάλλου, ἂς μὴν

45. Matta el-Meskeen, *El-rūh el-qodos el-rab el-moh'y*, (1), ὁ.π., σ. 486.

46. Αὐτόθι.

47. Αὐτόθι.

48. Matta el-Meskeen, *El-rūh el-qodos el-rab el-moh'y*, (1), ὁ.π., σ. 177.

49. Βλ. Matta el-Meskeen, *Sharh risalet al-qedis Būlos el-rasoul ila ahl Ghalatia*, ὁ.π., σ. 244

50. Οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστὲς ὑποστήριζαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ μετέχει στὴ θεία φύση καὶ κατ' ἐπέκταση νὰ κοινωνεῖ μὲ αὐτή. Τὸ θέμα αὐτὸ ἀποτελέσεν ἀντικείμενο θεολογικοῦ διαξιφισμοῦ καὶ θεολογικῆς διαμάχης ἀνάμεσα στοὺς Κόπτες μεταρρυθμιστὲς καὶ στοὺς ἐκπροσώπους τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας. Ὡστόσο, ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι ἡ προβληματικὴ αὐτὴ διατύπωση, στὴν ὁποία καταφεύγουν οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστὲς, φαίνεται νὰ δικαιολογεῖται, ἂν ἀναλογιστοῦμε ὅτι οἱ ἴδιοι ἐκφράζονται στὴν ἀραβικὴ γλῶσσα, μία γλῶσσα ἀρκετὰ πτωχὴ γιὰ νὰ ἐκφράσει λεπτὲς φιλοσοφικὲς καὶ θεολογικὲς ἔννοιες. Παρόλα αὐτά, ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε ὅτι οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστὲς, προκειμένου νὰ τεκμηριώσουν θεολογικὰ τὴ διατύπωση αὐτή, χρησιμοποιοῦν ἀρκετὰ πατριετικά χωρία, τὰ ὁποία κάνουν σχετικὸν λόγον (Λ.χ. κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «οὐκ ἔτι ἐνεργεῖα παρόν, ὡς πρότερον, οὐσιωδῶς δὲ ὡς ἂν εἴποι τις, συγγινόμενον τε καὶ συμπολιτευόμενον». Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, *Λόγος μα' . Εἰς τὴν Πεντηκοστήν 11*, PG 36, 444 C.).

ξεχνοῦμε ὅτι ἡ διδασκαλία τοῦ Ματθαίου εἶχε μία ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ, μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μὲ τὴν ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν ἄκτιστο Θεό⁵². Κατὰ συνέπεια, τὸ χάρισμα στὴ σκέψη τοῦ Κόπτη ἱερομονάχου ἦταν ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικὰ ζητήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσαν καὶ ἀφοροῦσε τὴν ἔνωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἄνθρωπο. Κατ' ἐπέκταση τὸ χάρισμα δὲν ἀφοροῦσε μόνον τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ ὅλους τοὺς πιστοὺς, σύμφωνα μὲ τὸν Ματθαῖο.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἄποψη τοῦ ἄλλου μεταρρυθμιστῆ, τοῦ George Habib, καὶ γιὰ τὸ πῶς προσεγγίζει τὸν θεσμὸ γενικότερα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία εἰδικότερα, εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ὁ ἴδιος ἀρχικὰ ὑποστηρίζει ὅτι στὴν Ἐκκλησία δὲν ἔχουμε τρεῖς βαθμοὺς ἱερωσύνης ἀλλὰ ἔχουμε μία ἱερωσύνη, τὴν ἱερωσύνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ποὺ δίδεται στὸν καθένα ξεχωριστὰ⁵³. Γιὰ τὸν Κόπτη Θεολόγο, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ μόνος ἱερέας ποὺ προσφέρει τὴν ἱερωσύνη του στοὺς ὑπηρετές τῆς Ἐκκλησίας⁵⁴. Σ' αὐτοὺς ἀνήκουν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διακονοί⁵⁵. Ὁ καθένας ξεχωριστὰ ἔχει ἰδιαίτερο ρόλο διακονίας μέσα στὸν χώρο τῆς Ἐκκλησίας⁵⁶. Σὲ μία ἄλλη συνάφεια ὁ ἴδιος τονίζει ὅτι στὴν Ἐκκλησία δὲν ὑπάρχουν βαθμοὶ ὅπως συμβαίνει στὸν στρατὸ κ.λπ.⁵⁷. Ἐπιπλέον σημειώνει ὅτι ἂν διακρίνουμε τὴν ἱερωσύνη σὲ βαθμοὺς καὶ σὲ ἀξιώματα, στὴν πραγματικότητα διακρίνουμε καὶ διαχωρίζουμε τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τοποθετώντας ἓναν Χριστὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἄλλον⁵⁸. Αὐτὸ τὸ στηρίζει μὲ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι στὴν Ἐκκλησία ὅλα τὰ μέλη εἶναι ἴσα⁵⁹. Αὐτὸ ποὺ ἀλλάζει γιὰ τὸν ἴδιο ἀνάμεσα στὰ μέλη εἶναι οἱ ρόλοι⁶⁰.

51. Βλ. Matta el-Meskeen, *Hayāt al-salāt al-Urthūdhukīyya*, ὁ.π., σ. 206.

52. Βλ. σχετικὰ Matta el-Meskeen, *Malakot Allāh*, Maṭba'at Deir el-qedis Anba Maqar, Wadi el-Natrun, 2006.

53. G. Habib, “Ser el-Kahanot”, Ὁμιλία στό: <http://www.coptology.com/?p=1261#more-1261>, (14-8-2017).

54. Αὐτόθι.

55. Αὐτόθι.

56. Αὐτόθι.

57. G. Habib, “Taqmilet li muhadra ser al-Kahanot”, Ὁμιλία στό: http://www.coptology.com/website/wp-content/media/Priesthood_Supplement.mp3, (17-8-2017).

58. Αὐτόθι.

59. Αὐτόθι.

60. Αὐτόθι. Δικαιολογημένα οἱ ἀπόψεις αὐτῆς τοῦ Habib μᾶς παραπέμπουν στὴν προτεσταντικὴ θεολογικὴ θέση περὶ ἱερωσύνης. Αὐτὸ τὸ τονίζουμε ὡς μία παρατήρηση, τὴν ὁποία ἐξάγουμε ἀπὸ τὰ λεγόμενά του καὶ ἡ ὁποία σαφῶς χρειάζεται περαιτέρω ἐξερεύνηση καὶ ἀνάλυση.

Ἐπιπλέον γιὰ τὸν Habib ἀπὸ τὸ διακόνημα τῆς ἱερωσύνης δὲν ἐξαιροῦνται καὶ οἱ λαϊκοί, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ κατέχουν σπουδαῖο ρόλο στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ⁶¹. Ἐξάλλου εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀρχαία συνήθεια τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὰ λεγόμενά του, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἐπιτελεστεῖ Θεῖα Λειτουργία χωρὶς τὴν παρουσία τοῦ λαοῦ⁶². Ἀκόμη ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι τὸ ἱερατικὸ ἀξίωμα τοῦ λαϊκοῦ γίνεται ἐμφανὲς στὴν ἀκολουθία τοῦ γάμου, ὅπου οἱ μελλόνυμφοι φοροῦνε τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἱερατικὰ ἄμφια⁶³, τὰ ὁποῖα δηλώνουν τὴν ἱερατικὴ τους ιδιότητα, ὡς μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας⁶⁴.

Παράλληλα γιὰ τὸν Habib ὑπάρχει ἓνας ἱερέας ἐπειδὴ ἓνας εἶναι ὁ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου⁶⁵. Ὁ ἴδιος θεωρεῖ θεολογικὸ σφάλμα τὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι ὁ ἱερέας (δηλαδὴ ὁ ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κ.λπ.) εἶναι μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, γιατί ὅλοι (κληρικοὶ καὶ λαϊκοί) ἀποτελοῦν μέλη τοῦ ἐνιαίου σώματος τῆς Ἐκκλησίας⁶⁶. Ἡ ἐμμονὴ στὴν μεσιτεία τῶν κληρικῶν γιὰ τὸν Κόπτη Θεολόγο καταστρέφει τὴν ἀμεση σχέση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἢ ὁποία πραγματώνεται στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁶⁷. Γιὰ τὸν ἴδιο δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσει ἓνας τρίτος – καὶ μάλιστα ἄνθρωπος – ὡς μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου⁶⁸. Ἡ σχέση μὲ τὸν Χριστό, ὡς τὸν μοναδικὸ ἱερέα, εἶναι μία ὄντολογικὴ σχέση ποὺ προσφέρει τὴν αἰώνια ζωὴ, κάτι ποὺ ὁ ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ὡς ἱερέας, δὲν δύναται νὰ χορηγήσει, διότι ἀπλούστατα εἶναι πεπερασμένος καὶ ὄχι αἰώνιος⁶⁹.

Συνεπῶς γιὰ τὸν Habib ὁ ἱερέας, εἴτε ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος ἢ διάκονος, λειτουργεῖ ὡς ὑπηρετὴς ἢ διάκονος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι ὡς ἐξουσιαστής ἢ ἀνώτερος σὲ πνευματικὴ βαθμίδα⁷⁰. Ἄλλωστε, ὁ κληρικὸς δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τίποτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὅτιδήποτε προσφέρει, λ.χ.

61. Αὐτόθι.

62. Αὐτόθι.

63. Στὴν Κοπτικὴ Ἐκκλησία κατὰ τὴν ἱερὰ ἀκολουθία τοῦ γάμου τηρεῖται τὸ τυπικὸ οἱ μελλόνυμφοι νὰ φοροῦν ἐκκλησιαστικὰ ἱερατικὰ ἄμφια.

64. G. Habib, “Ser el-Kahanot”, Ὁμιλία στό: <http://www.coptology.com/?p=1261#more-1261>, ὁ.π.

65. Αὐτόθι.

66. Αὐτόθι.

67. Αὐτόθι.

68. Αὐτόθι.

69. Αὐτόθι.

70. Αὐτόθι.

τή θεία εὐχαριστία, εἶναι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν μοναδικὸ ἱερέα⁷¹.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἐμμείνουμε στὴν ἄποψη τοῦ Habib σχετικὰ μὲ τὸν ρόλο τῶν ἐπισκόπων ἀλλὰ καὶ τοῦ κλήρου γενικότερα καὶ πιὸ συγκεκριμένα μὲ τὰ ὄρια τῆς ἐξουσίας τοῦ κλήρου. Ἐπ’ αὐτοῦ, ὁ Habib θεωρεῖ ὅτι στὴν Κοπτική Ἐκκλησία τὰ τελευταῖα 25 χρόνια ἔγινε μία τεχνικὴ ἀλλαγὴ γύρω ἀπὸ τὸν ὄρο ἀρχιερέας, πὺν ὀνόμασαν τὸν Χριστὸ ὡς τὸν μέγιστο ἀρχιερέα καὶ τὸν Πατριάρχη ὡς τὸν μέγα ἀρχιερέα, μὲ ἀποτέλεσμα κατὰ τὸν ἴδιο ἡ κοπτικὴ θεολογία νὰ χαράξει μία ἐσφαλμένη θεολογικὴ ἀντίληψη σχετικὰ μὲ τὸν ὄρο αὐτό⁷². Ἀντίθετα, γιὰ τὸν Κόπτη Θεολόγο τὸ μοντέλο τῶν κληρικῶν – καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τοῦ Πατριάρχη –, ὀφείλει νὰ εἶναι τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς ἀρχιερέας μὲ τίς ἐνέργειές του καὶ τίς πράξεις του, οἱ ὁποῖες συνδέονται μὲ τὸ σχέδιο τῆς θείας οἰκονομίας, ἀποτέλεσε διακονία καὶ θυσία ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπινου γένους⁷³. Ἐπομένως, γιὰ τὸν Habib ὁ ρόλος τοῦ κλήρου καὶ εἰδικότερα τῶν ἐπισκόπων ἐνῶ ἔχει καταστήσει νὰ εἶναι ἐξουσιαστικός, στὴν πραγματικότητα ὀφείλει νὰ εἶναι ρόλος ὑπηρεσίας καὶ διακονίας ὅπως ἀκριβῶς ἦταν ὁ ρόλος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὸ ποιμνίό του⁷⁴. Προσθέτει ἐπίσης ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἀπόλυτης κυριαρχίας καὶ τῆς ἀπόλυτης ἐξουσίας, τῆς ἀπολυταρχίας δηλαδὴ πὺν παρατηρήθηκε τὰ τελευταῖα χρόνια στὴν Κοπτικὴ Ἐκκλησία στὸ πρόσωπο τοῦ Πατριάρχη Shenouda, δὲν τὴν συναντοῦμε στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία, παρὰ μόνο στὶς πιὸ ἀκραῖες τῆς μορφῆς, σὲ αὐτὴ τῆς ναζιστικῆς Γερμανίας καὶ τῆς Κομμουνιστικῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσης, στὰ πρόσωπα τοῦ Ἀδόλφου Χίτλερ (1889-1945) καὶ τοῦ Ἰωσήφ Στάλιν (1878-1953)⁷⁵. Κατὰ συνέπεια, ὁ κληρικὸς γενικότερα, ὁ ὁποῖος θὰ ὑπερβεῖ αὐτὰ τὰ ὄρια τῆς ἐξουσίας του καὶ δὲν θὰ ὑπηρετήσῃ τὸν λαὸ ὡς διάκονος καὶ ὑπηρετῆς τοῦ Χριστοῦ, αὐτομάτως γιὰ τὸν Κόπτη Θεολόγο ἀναιρεῖ τὴν ἴδια τὴ χριστιανικὴ του ιδιότητα⁷⁶. Ἔτσι, ὁποῖος ξεπεράσῃ τὰ ὄρια πὺν ἔχει θέσει ὁ Χριστὸς ὡς πρὸς τὴν ἱεράρχηση, οὐσιαστικὰ ἀντίκειται στὴ διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ καὶ προβάλλει τὸ μῖσος καὶ τὸν αὐταρχισμό, σύμφωνα μὲ τὸν Habib.

71. Αὐτόθι.

72. G. Habib, “Ma heya houdoud al-sultan al-kahanot?”, Ὁμιλία στό: http://www.coptology.com/website/wp-content/media/priesthood_jurisdiction_supp.mp3, (10-8-2017).

73. Αὐτόθι.

74. Αὐτόθι.

75. Αὐτόθι.

76. Αὐτόθι.

Στὴν ἴδια συνάφεια, ὁ Κόπτης Θεολόγος συνεχίζει νὰ ἀσκεῖ κριτική στὴν ὅλη κατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας στὴν Κοπτική Ἐκκλησία τὰ τελευταῖα χρόνια, στὴν ὁποία γιὰ τὸν ἴδιο παρατηρεῖται ὅτι ἡ ἱεραρχία ἔκανε κατάχρηση ἐξουσίας σὲ ὅλες τὶς ἐκφάνσεις⁷⁷. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ ὁ Κόπτης Θεολόγος θίγει τὴν κατηγορία τῆς ἱεραρχίας κατὰ τῶν μεταρρυθμιστῶν, δηλαδή τοῦ Ματθαίου τοῦ Πωχοῦ ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδίου, ὅπου ἀποκλήθηκαν ὡς αἰρετικοὶ χωρὶς καμία οὐσιαστικὴ ἀπόδειξη⁷⁸. Παράλληλα τονίζει ὅτι ὁ λαὸς τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας παραδόθηκε στὴν ἀπολυταρχία τῆς ἱεραρχίας καὶ δὲν ἀντέδρασε (δηλαδή στὴν ἀπολυταρχία τοῦ Πατριάρχου Shenouda καὶ τοῦ στενοῦ του κύκλου)⁷⁹. Ἐπιπλέον ὑποστηρίζει ὅτι ἂν παρατηρηθεῖ ὅτι ἡ ἱεραρχία δὲν βασίζει τὴ δογματικὴ τῆς διδασκαλία στὰ ἴδια τὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα, τότε σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωση ὁ λαὸς ὀφείλει νὰ ἀντιδράσει καὶ νὰ ὑποδείξει τὸ σωστὸ κατὰ τῆς ἱεραρχίας, πράγμα πὸν ἔπρεπε νὰ κάνει ὁ λαὸς μὲ τὸν Πατριάρχου Shenouda⁸⁰. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Habib τονίζει ὅτι τὸν λόγο τὸν ἔχει ὁ λαὸς καὶ ὄχι ἡ ἱεραρχία καὶ ἡ Σύνοδος καὶ τοῦτο διότι γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία (μὲ αὐτὸ τὸν ὄρο ἀποκαλοῦνται οἱ Κόπτες ὡς Κοπτορθόδοξοι) πλειοψηφία εἶναι ὁ λαός⁸¹. Συμπληρώνει ἐπίσης ὁ Κόπτης Θεολόγος ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς ἐνότητας καὶ ἡ ἐνότητα βρίσκεται ἀντίθετη στὴν ἱεραρχία πὸν διεκδικεῖ τὴν ἐξουσία ὡς μονοπώλιο⁸². Ὡς παράδειγμα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας μέσα στὴν Ἐκκλησία ὁ Habib χρησιμοποιεῖ τὴν περίπτωση τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσσοστόμου (-407), ὁ ὁποῖος ἐνῶ καταδικάστηκε ἀπὸ τὴ Σύνοδο – παρωδία, στὴ συνέχεια μὲ τὴ λαϊκὴ ἐξέγερση – ὁ λαὸς δὲν ἀποδέχτηκε τὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου,

77. Αὐτόθι.

78. Αὐτόθι. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖο αὐτὸ ὁ Habib ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἱεραρχία τῆς Κοπτικῆς Ἐκκλησίας, ἂν πράγματι διαπίστωνε ὅτι ὁ ἴδιος παρουσιάζει αἰρετικὲς θέσεις, ὀφείλει νὰ τὸ ἀποδείξει μὲ ἀδιάσειστα ἐπιχειρήματα, ὅτι δηλαδή ὁ ἴδιος ἀρνιόταν τὰ θεμελιώδη δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Γιὰ παράδειγμα θὰ μπορούσε νὰ τὸν χαρακτηρίσει αἰρετικὸ, ἂν λ.χ. ὁ ἴδιος ὁ Habib ἀρνιόταν τὴ θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸν ἀποδεχόταν ὡς πῦμα καὶ δημιουργημα τοῦ Θεοῦ ἢ ὅτι ἀρνιόταν τὴν πραγματικότητα τῆς σταύρωσης ἢ τῆς ἀνάστασης τοῦ Χριστοῦ. Ἐπιπλέον τονίζει ὅτι ἡ ἱεραρχία ὀφείλει νὰ ἀποδείξει τὶς αἰρετικὲς θέσεις τοῦ Habib τεκμηριώνοντας βιβλικά, συνοδικὰ, πατερικά καὶ λειτουργικά, κάτι πὸν γιὰ τὸν ἴδιο δὲν τὸ ἐπραξε ἀφοῦ τὸν καταδίκασε.

79. Αὐτόθι.

80. Αὐτόθι.

81. Αὐτόθι.

82. Αὐτόθι.

ἀφοῦ τὴν θεώρησε ἄδικη⁸³. Ἀνάλογες καταστάσεις παρατηρεῖ ὁ Κόπτης Θεολόγος καὶ στὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας τὸ 451 μ.Χ., ὅταν καταδικάστηκε ὁ Διόσκορος (;-454 μ.Χ.)⁸⁴, ὡστόσο στὴ συνέχεια ὁ λαὸς τῆς Αἰγύπτου, δηλαδή ἡ Ἐκκλησία τῆς Αἰγύπτου, δὲν ἀποδέχτηκε τὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, ἀντιδρώντας σ' αὐτὴν καὶ ἀκολούθησε τὴ δική της πορεία ὡς χριστιανικὴ κοινότητα⁸⁵.

Ἄσπονδον ἀφορᾶ τώρα τὸ χάρισμα καὶ πῶς τὸ προσεγγίζει ὁ Κόπτης Θεολόγος, καταρχὰς ἀποσαφηνίζει ποιά εἶναι ἡ σχέση ἀνάμεσα στὸν θεσμό, δηλαδή στὴν ἐξουσία καὶ στὸ χάρισμα⁸⁶. Ἄν ἡ ἐξουσία δίδεται ἀπὸ τὸν Χριστό, τότε καὶ τὸ χάρισμα ὁμοίως⁸⁷. Τοῦτο διότι ὁ Χριστὸς ἔχει τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐξουσία νὰ ριζώνει τὴ νέα ζωὴ στὴν ἀνθρωπότητα ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁸⁸. Προσθέτει ἐπίσης ὅτι τὸ χάρισμα πηγάζει ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος ὡς Θεὸς εἶναι ἡ πηγὴ του⁸⁹. Ἀντίθετα, ὁ ἄνθρωπος – δηλαδή ἐν προκειμένῳ ὁ ἱερέας – δὲν μπορεῖ νὰ προσφέρει τὸ χάρισμα στοὺς ἄλλους γιατί, δὲν τὸ διαθέτει ἀπὸ τὴν οὐσία του, ἀφοῦ τὸ χάρισμα πηγάζει ἀπὸ τὴ θεότητα⁹⁰. Ὡς ἀπόδειξη αὐτοῦ ὁ Κόπτης Θεολόγος

83. Αὐτόθι. Βλ. ἐπίσης Χ. Κρικῶνη, «Ἡ προσωπικότητα ἐνὸς πολυπαθοῦς ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου Μέρος Α'», στὸν διαδικτυακὸ τόπο: http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/themata.asp?cat=patr&contents=contents_PaterikaMeletimata.asp&main=xrysostomos_2&file=page3.htm, (10-8-2017). Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀξίζει νὰ ἀναφέρουμε καὶ πὺν ὁ Κόπτης Θεολόγος φαίνεται νὰ ἀποσιωπᾷ. Τὸ γεγονός ὅτι ἀντέδρασε ὁ λαὸς ἀπέναντι στὴν ἀπόφαση τῆς Συνόδου πὺν ἐξόρισε τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο, εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ ξεσπάσει σχίσμα μέσα στὸν χωρὸ τῆς Ἐκκλησίας. Πιὸ συγκεκριμένα τὸ σχίσμα τῶν ἐτῶν 407-438 μ.Χ. βλ. Σ. Δεσπότη, «Χριστιανισμὸς τῆς Ἀνατολῆς καὶ Χριστιανισμὸς τῆς Δύσης: Ἀπὸ τὸ σχίσμα στὴν ἐνότητα», σὺν Β. Ἀδραχτᾶ, Α. Βαλλιανᾶτο, Ὁ Διάλογος τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ Δύση καὶ Ἀνατολή, Ἑλληνικὸ Ἀνοικτὸ Πανεπιστήμιο, Πάτρα 2008, σ. 85.

84. Ὁ Διόσκορος ὑπῆρξε διάδοχος τοῦ Κυρίλλου στὸν θρόνο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἀλεξανδρείας (444-451 μ.Χ.). Δυστυχῶς δὲν γνωρίζουμε πολλὲς πληροφορίες γιὰ τὰ νεανικά του χρόνια: τὸ μόνο σίγουρο εἶναι ὅτι τοποθετήθηκε στὴ θέση τοῦ ἀρχidiaκόνου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Ὑπῆρξε ἀκόλουθος τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (περ. 378-444 μ.Χ.). Γνωρίζουμε ἐπίσης ὅτι ὑπῆρξε ὁ ἡγέτης τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου κινήματος καὶ ταυτόχρονα ὁ θεωρητικὸς μίας γενικῆς ἀντίδρασης ἐναντὶα στὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας (451 μ.Χ.). Ἐπίσης ἀποτελεῖ τὸ σύμβολο τῶν λεγομένων ἀνατολικῶν (Ἀντιχαλκηδόνιων) Ἐκκλησιῶν. Περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴν προσωπικότητά του βλ. Η. Κεσιμίρη, Ἡ Χριστολογία καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ τοῦ Διοσκορόν Ἀλεξανδρείας (Διδ. Διατριβή), Θεολογικὴ Σχολή, Τμῆμα Θεολογίας ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2000.

85. Αὐτόθι. Βλ. καὶ Ἰ. Φουρτούνα, Ἡ Ἑλληνικότης τῆς Κοπτικῆς Γλώσσας, ὅ.π., σσ. 15-16.

86. G. Habib, «Ma heya houdoud al-sultan al-kahanot?», ὅ.π.

87. Αὐτόθι.

88. Αὐτόθι.

89. Αὐτόθι.

90. Αὐτόθι.

λόγος χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα τῆς αἰώνιας ζωῆς, σημειώνοντας ὅτι τὸ χάρισμα καὶ ἡ χάρις τῆς αἰωνιότητος εἶναι ἀδύνατον νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν κτιστὸ ἄνθρωπο⁹¹.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει καὶ ὁ Habib ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ κινήματος, ὅπως ἀναφέραμε, ὑποστήριξε καὶ αὐτὸς μὲ τὴ σειρά του τὴ δυνατότητα ἐνώσεως τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό, προβάλλοντας ὅπως καὶ ὁ πνευματικὸς του δάσκαλος ὁ Ματθαῖος ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποκτήσει τὸ ἴδιο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα προσωπικά, ὅτι ὁ πιστὸς ἐνώνεται μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ ὅτι οἱ πιστοὶ γίνονται κοινωνοὶ θείας φύσεως⁹². Κατὰ συνέπεια, γιὰ τὸν Κόπτη Θεολόγο οἱ παραπάνω δυνατότητες συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴν προβολὴ τοῦ χαρίσματος ἔναντι τοῦ θεσμοῦ, τὸν ὁποῖο ὅπως εἶδαμε ἐξάγει ἔναντι τοῦ πρῶτου.

Συμπεράσματα

Ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐξάγεται ἀβίαστα τὸ συμπέρασμα ὅτι στὴν Κοπτική Ἐκκλησία, κατὰ τὴ χρονικὴ περίοδο τῆς πατριαρχικῆς θητείας τοῦ Πατριάρχου Shenouda Γ' (1971-2012 μ.Χ.), οἱ ἔννοιες θεσμὸς καὶ χάρισμα λειτούργησαν ἀνταγωνιστικά. Ἀπὸ τὴ μία οἱ ἐκπρόσωποι τῆς θεσμικῆς Ἐκκλησίας μὲ προεξάρχοντα τὸν Πατριάρχου Shenouda καὶ τὸν Μητροπολίτη Bishoy ὑποστήριξαν, θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ, θερμὰ τὴν ἔννοια τοῦ θεσμοῦ καὶ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τοῦ ἐπισκόπου, ἐνῶ παράλληλα παραμέρισαν καὶ ταυτόχρονα καταπολέμησαν τὴν ἀπόλυτη ἔννοια τοῦ χαρίσματος, ἀρνούμενοι κάθε δυνατότητα ἔνωσης τοῦ πιστοῦ μὲ τὸν ἄκτιστο Θεὸ (λ.χ. α) ἄρνηση ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, β) ἄρνηση ὅτι ὁ πιστὸς ἐνώνεται μὲ τὸν ἴδιο τὸν Χριστό, γ) ἄρνηση ὅτι στὴ θεία εὐχαριστία λαμβάνουμε τὴ θεία φύση τοῦ Χριστοῦ κ.λπ.) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη οἱ Κόπτες μεταρρυθμιστές, μὲ πρωταγωνιστὲς τὸν Ματθαῖο τὸν Πτωχὸ καὶ τὸν George Habib, ἀναίρεσαν τὴν ἔννοια τοῦ θεσμοῦ ὡς ἐξουσίας καὶ ὡς ἱεραρχίας καὶ προέβαλλαν τὴν ἔννοια τῆς ἱερωσύνης γενικότερα καὶ τοῦ ἐπισκόπου εἰδικότερα ὡς διακονήματος, καὶ συγχρόνως προέβαλλαν τὸ λαϊκὸ στοιχεῖο στὸν χῶρο τῆς Ἐκκλησίας. Ταυτόχρονα καλλιέργησαν τὴν ἔννοια τοῦ χαρίσματος, ἀφοῦ μέσα ἀπὸ τὴν διδασκαλία τους τόνισαν ἐπανειλημ-

91. Αὐτόθι.

92. Βλ. G. Habib, *Mawaheb al-rūh el-qodos: Dirāsa fi el-qitab al-muqadas al-abah w l-taks*, 2008, σσ. 11-12· G. Habib, *Al-shariqah fi tabi'ah al-ilaheyyah*, 2007.

μένα τη δυνατότητα του ανθρώπου να ένωθει με τον άκτιστο Τριαδικό Θεό και συνάμα να αποκτήσει κοινωνία μαζί του ως προέκταση αυτού και προβλήθηκε και η δυναμική των χαρισμάτων.

Έπιπλέον στη διαπάλη αυτή χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί και η στάση των όπαδων των δύο αυτών σχολών σκέψης. Από τη μία οι όπαδοι της θεσμικής Έκκλησίας προέβαλαν τον θεσμικό χαρακτήρα της Έκκλησίας, υποστηρίζοντας πάντοτε τη δυναμική της εκκλησιαστικής ιεραρχίας και ιδιαίτερος αυτή του επισκόπου, συνδέοντάς την με την προσωπικότητα του Πατριάρχη Shenouda και από την άλλη οι όπαδοι και ακόλουθοι των Κοπτών μεταρρυθμιστών προέβαλαν (και έξακολουθούν να προβάλλουν) τη χαρισματική διάσταση της Έκκλησίας, με προβολή της προσωπικότητας του Ματθαίου του Πτωχοῦ, ως άσκητικής και μοναχικής φυσιογνωμίας. Πράγματι, οι ανήκοντες σε αυτή τη σχολή σκέψης προβάλλουν συνεχώς την πνευματική και χαρισματική διάσταση του Ματθαίου του Πτωχοῦ σε αντιδιαστολή με τη θεσμική διάσταση, την όποία πρεσβεύει ό Πατριάρχης Shenouda. Μάλιστα τό τελευταίο αυτό, δηλαδή η ταύτιση του θεσμοῦ με την προσωπικότητα του Shenouda, λειτούργησε ως απόδειξη αδύναμου σημείου για τους όπαδούς της μεταρρυθμιστικής κίνησης, άφοῦ σύμφωνα με αυτούς ό θεσμός συνδέεται με την κοσμική διάσταση των πραγμάτων και κατ' έπέκταση δέν λαμβάνει αντίστοιχα τη χαρισματική.

SUMMARY

Constitution and charisma in Coptic Church during the period of Patriarch Shenouda the 3rd (1971-2012).

By D. Athanasiou,
MSc of Theology, Cant. PhD of Theology

The point about the constitution and about someone to be gifted in the Coptic Church during the period when Shenouda was a Patriarch, that was connected directly to the contradiction among the representatives of the Coptic Church with Patriarch Shenouda himself and Bishop Bishoy as main characters, and the reformers of the Coptic Theology with Matthew The Poor and George Habib ahead. So the representatives of the constitutional church were supporters of the constitutional dimension of the Church, putting aside the meaning of being gifted and the copts reformers supported the gifted dimension of the Church in some way minimizing the meaning of the constitution always having in mind her serving character.